

Jacek Pieczonka, Laura Płatkowska-Prokopczyk

Uniwersytet Opolski

e-mail: mjpieczonka@o2.pl

WYKORZYSTANIE RPO W SYSTEMIE FINANSOWANIA OCHRONY ZABYTKÓW NA PRZYKŁADZIE RPO WO

THE INVOLVEMENT OF REGIONAL OPERATIONAL PROGRAMMES IN FINANCING MATERIAL HERITAGE PROTECTION – THE CASE OF OPOLE VOIVODESHIP REGIONAL OPERATIONAL PROGRAMME

DOI: 10.15611/nof.2015.3.05

Streszczenie: W polskich uwarunkowaniach i przy względnie złej kondycji finansów publicznych finansowanie ochrony zabytków odbywa się również ze znacznym udziałem funduszy pochodzących z Unii Europejskiej, czego dobrym przykładem jest finansowanie w ramach regionalnych programów operacyjnych (RPO) poszczególnych województw. Celem artykułu jest krótkie przedstawienie systemu finansowania ochrony zabytków w Polsce na tle wybranych krajów europejskich oraz roli RPO w systemie finansowania ochrony zabytków w Polsce na przykładzie Regionalnego programu operacyjnego województwa opolskiego. Dziedzictwo kulturowe narodu w postaci zasobów materialnych i niematerialnych dorobku poprzednich pokoleń jest elementem budowy tożsamości narodowej, gdyż bez niego niemożliwa byłaby nauka poszanowania dla tradycji i kultury. Jednak w gospodarce rynkowej dziedzictwo kulturowe w postaci zabytków powinno być traktowane także jako czynnik wspierający rozwój regionalny. Z przedstawionych zasad wykorzystywania środków na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, ochroną zabytków oraz środków przeznaczanych na ten cel wynika, że środki unijne, w tym szczególnie z RPO, nie zastąpią systemu finansowania tych działań ze środków publicznych, których dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego, jednak mogą być dobrym uzupełnieniem tego systemu.

Słowa kluczowe: dziedzictwo kulturowe, finansowanie ochrony zabytków.

Summary: In Polish conditions and relatively poor condition of public finances, funding protection of monuments is also made with a significant share of funds from the European Union. A good example of such is the funding under the Regional Operational Programmes of individual provinces. This article attempts to present the role of Regional Operational Program in the system of financing the protection of monuments in Poland, activities related to the protection of cultural heritage and to present the project of monument protection funded by Regional Operational Program of the Opole Voivodeship. The cultural heritage of a nation in the form of material and intangible heritage of previous generations is a key to building

national identity, because without it teaching respect for tradition and culture would be impossible. However, in a market economy cultural heritage in the form of monuments should be treated also as a factor supporting regional development. Presented policy on the use of funds for activities related to the protection of cultural heritage, protection of monuments and the funds allocated for this purpose that EU funds, especially the Regional Operational Program, will not replace the system of financing these activities from public funds, which is administered by the Minister of Culture and National Heritage, but they can be a good complement to this system.

Keywords: cultural heritage, monuments protection funding.

1. Wstęp

Na kształtowanie się systemów ochrony dziedzictwa kulturowego, ochrony zabytków w różnych krajach składają się takie elementy, jak: własność obiektów zabytkowych, tradycje i uregulowania prawne oraz zróżnicowana strategia w kwestii ochrony. Na zasady finansowania ochrony zabytków istotny wpływ, poza wymienionymi elementami, ma także możliwość pozyskania źródeł finansowania ze szczególnym uwzględnieniem w tym procesie finansów publicznych.

W polskich uwarunkowaniach i przy stosunkowo złej kondycji finansów publicznych finansowanie ochrony zabytków odbywa się również ze znaczącym udziałem funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, czego dobrym przykładem jest finansowanie w ramach regionalnych programów operacyjnych (RPO) poszczególnych województw.

Celem artykułu jest krótkie przedstawienie systemu finansowania ochrony zabytków w Polsce na tle wybranych krajów europejskich oraz próba przedstawienia roli RPO w systemie finansowania ochrony zabytków w Polsce przez finansowanie działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Województwo opolskie charakteryzuje znaczne bogactwo kulturowe, wynikające głównie z uwarunkowanego historycznie przenikania się kultury polskiej, czeskiej i niemieckiej. Bogactwo to może być atrakcją niespotykaną w innych rejonach, nasyconą oryginalnymi zabytkami architektury.

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej stworzyło możliwość pozyskiwania środków pomocy UE na różnorodne cele, w tym te związane z ochroną zabytków. W niniejszym artykule przedstawiono regionalne programy operacyjne jako przykład unijnych źródeł finansowania ochrony zabytków w Polsce.

W artykule zaprezentowano problematykę systemu ochrony zabytków oraz zasad finansowania ochrony dziedzictwa w Polsce i wybranych krajach europejskich, a także przedstawiono podejścia do tematyki ochrony zabytków i ich finansowania w ramach RPO poszczególnych województw.

2. System ochrony zabytków oraz zasad finansowania ochrony dziedzictwa w Polsce i wybranych krajach europejskich

Zabytki, będące spuścizną poprzednich pokoleń, odgrywają istotną rolę w gospodarce w wymiarze zarówno społecznym, jak i ekonomicznym. Wpływają na tożsamość narodową i terytorialną społeczeństw oraz świadczą o minionych wydarzeniach [Głuszak 2005, s. 62], jednocześnie mogą stanowić ważny czynnik rozwoju gospodarczego danego regionu, oddziałując na jego atrakcyjność turystyczną. W związku z tym ochrona i rewitalizacja dorobku kulturowego powinny należeć do zainteresowań i społeczeństwa, i instytucji państwa (zob. [Arszyński 2007]).

Dziedzictwo kulturowe narodu to zasoby materialnego i niematerialnego dorobku poprzednich pokoleń, które uznawane są za wartości ochrony prawnej dla dobra i rozwoju społeczeństwa. Z jednej strony jest elementem budowy tożsamości narodowej dla rozwoju politycznego, społecznego i kulturowego, gdyż bez niego niemożliwa byłaby nauka poszanowania tradycji i kultury. Z drugiej strony w gospodarce rynkowej dziedzictwo kulturowe w postaci zabytków może być traktowane jako czynnik wspierający rozwój regionalny [Kubiszewska 2012, s. 59-74].

W ostatnich latach w Polsce w kręgach zarówno konserwatorskich, jak i (w szczególności) rządowych i samorządowych, oprócz odwołań do uznanych za autoteliczne wartości kulturowych zabytków, coraz częściej przywoływanym uzasadnieniem działań konserwatorsko-remontowych w obiektach i zespołach zabytkowych oraz wydatkowania na nie publicznych środków jest podkreślanie ich potencjału jako swoistego zasobu w rozwoju lokalnym i regionalnym [Kozak 2008, s. 92-111; Nieroba, Czerner, Szczepański 2010].

Zabytki, jako część infrastruktury i produkt turystyczny, stanowią element rozwoju społeczno-gospodarczego. Mogą wpływać na atrakcyjność turystyczną określonego obszaru, gdyż to właśnie turystyka należy do jednego z sektorów gospodarczych charakteryzujących się istotnym wpływem na wzrost ekonomiczny poszczególnych regionów kraju [Kubiszewska 2012, s. 59-74].

Ochrona dziedzictwa kulturowego jako jeden z obowiązków instytucji państwa została zawarta w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 czerwca 1997 r. W jej art. 6 zapisano, że Rzeczpospolita Polska „strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (...), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju” [Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej...].

Podstawowym źródłem finansowania zabytków w Polsce są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów poszczególnych samorządów. Finansowanie zabytków z tych źródeł odbywa się na zasadzie współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych na podstawie zapisów Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dysponentami wspomnianych środków są:

– minister kultury i dziedzictwa narodowego,
– wojewódzcy konserwatorzy zabytków,
– organ stanowiący – gminy, powiatu, samorządu województwa,
udzielający dotacji przez corocznie organizowane nabory wniosków. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie.

Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu.

Przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami [Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. ..., art. 77] określają szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne, poniesione na przeprowadzenie działań określonych w ustawie [Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. ..., art. 77], które można pogrupować na działania:

- związane ze sporządzeniem ekspertyz technicznych i konserwatorskich, z przeprowadzeniem badań konserwatorskich lub architektonicznych, wykonaniem dokumentacji konserwatorskiej, opracowaniem programu prac konserwatorskich i restauratorskich, wykonaniem projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego, ze sporządzeniem projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- polegające na wykonaniu zabiegu ochronnego, jak np.: zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku, stabilizacja konstrukcyjna części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym do zachowania tego zabytku, odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki, odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności, odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- związane z zakupem materiałów konserwatorskich i budowlanych;
- związane z wykonaniem prac instalacyjnych obejmujących modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności, zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej;
- zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie wymienionych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, jeżeli [Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. ..., art. 78]:

- zabytek ma wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Tabela 1. Liczba zabytków w Polsce – stan z 31.12.2007 r. i 31.12.2011 r.

Rodzaj zabytku	31.12.2007		31.12.2011		Zmiana
	liczba	struktura (w %)	liczba	struktura (w %)	
Obiekty sakralne	11 760	19,01	12 410	19,18	+ 650
Obiekty obronne	877	1,42	925	1,43	+ 48
Obiekty użyteczności publicznej	3972	6,42	4321	6,68	+ 349
Zamki	416	0,67	417	0,64	+ 1
Pałace	2014	3,26	2034	3,14	+ 20
Dwory	2755	4,45	2773	4,29	+18
Parki i ogrody	6893	11,14	7046	10,89	+153
Obiekty folwarczne	5190	8,39	5245	8,11	+55
Obiekty gospodarcze	2025	3,27	2137	3,30	+112
Obiekty mieszkalne	17 140	27,70	17 689	27,34	+549
Obiekty przemysłowe	1993	3,22	2207	3,41	+214
Cmentarze	3909	6,32	4277	6,61	+368
Inne (ogrodzenia, bramy)	2930	4,74	3211	4,96	+281
Razem	61874	100,00	64692	100,00	+2818

Źródło: opracowanie własne, na podstawie [Böhm i in. 2008] oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa [<http://www.nid.pl/idm,1164,zestawienia.html>].

Można się starać o środki na realizację prac w ramach dotacji z programu Dziedzictwo kulturowe, priorytet 1 – Ochrona zabytków. W ocenie wniosków najważniejszym elementem (najwyżej punktowanym) w ramach priorytetu jest zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku. Dofinansowania nie mogą uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczną rekonstrukcję. Ważnym elementem podlegającym ocenie jest także poziom zagrożenia oraz „cenneści” zabytku, np. wpisanie na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanie go za pomnik historii, posiadanie wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Ponadto elementem podlegającym ocenie jest profesjonalizm przygotowania wniosku oraz budżet i wysokość wkładu własnego. Wnioski oceniane są w skali od 0 do

100 punktów¹, a minimalna ocena umożliwiająca uzyskanie rekomendacji wynosi 70 punktów. Przyznawana kwota dotacji mieści się w przedziale od 25 000 zł do 1 000 000 zł, choć najwięcej przyznano dotacji w wysokości 100 000-200 000 zł.

Struktura własności zabytków w Polsce jest zróżnicowana. Największa liczba zabytków, wśród których znajdują się głównie zasoby mieszkaniowe, dwory, pałace, a także obiekty przemysłowe i pojedyncze budowle obronne, np. forty, należy do osób prywatnych (ok. 30%). Drugą co do liczebności grupę właścicieli obiektów zabytkowych stanowią kościoły i związki wyznaniowe, do których należy 24% ogółu zabytków, przede wszystkim świątynie oraz obiekty związane z kultem religijnym i cmentarze. Z kolei 21% zabytków stanowi własność komunalną, 15% – Skarbu Państwa, przy czym można zauważyć systematyczny spadek udziału obu tych grup z powodu prywatyzacji obiektów. Bardzo istotne jest to, że aż 8% zabytków ma nieuregulowany stan własności lub nie ma informacji w tym zakresie. To rezultat zaszłości związanych z funkcjonującym po 1945 r. mieniem porzuconym lub toczącymi się postępowaniami o nabycie praw własności w drodze tzw. zasiedzenia [Böhm i in. 2008, s. 81].

Tabela 2. Wydatki publiczne na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego według źródeł finansowania oraz ich struktura (w mln zł oraz w %)

Wyszczególnienie	2007		2008		2009		2010	
Ogółem	5 928,39	100,0	6 798,14	100,0	7 947,33	100,0	8 292,86	100,0
Budżet państwa	1 242,89	21,0	1 439,35	21,2	1 592,79	20,0	1 376,91	16,6
Budżety JST – razem	4 685,50	79,0	5 358,79	78,8	6 354,54	80,0	6 915,95	83,4
gminnych	1 807,20	30,5	2 032,39	37,9	2 400,46	30,2	3 081,79	37,2
miast na prawach powiatu	1 669,97	28,2	1 984,67	37,0	2 285,06	28,8	2 432,29	29,3
powiatów	67,08	1,1	70,63	1,3	96,50	1,2	119,33	1,4
województw	1 141,26	19,3	1 271,10	23,7	1 572,52	19,8	1 282,54	15,5
Wyszczególnienie	2011		2012		2013		2014	
Ogółem	8 077,31	100,0	8 280,94	100,0	8 212,70	100,0	9 326,82	100,0
Budżet państwa	1 422,77	17,6	1 616,86	19,5	1 512,11	18,4	1 734,24	18,6
Budżety JST – razem	6 654,54	82,4	6 664,07	80,5	6 700,58	81,6	7 592,58	81,41
gminnych	2 888,41	35,7	2 984,89	44,8	2 948,32	44,0	3 341,92	44,0
miast na prawach powiatu	2 292,82	28,4	2 251,55	33,8	2 383,57	35,6	2 800,07	36,9
powiatów	107,96	1,3	104,48	1,6	89,46	1,3	98,23	1,3
województw	1 365,35	16,9	1 323,15	19,9	1 279,24	19,1	1 352,37	17,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Z danych zamieszczonych w tab. 2 wynika, iż w badanym okresie ogół wydatków publicznych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego rósł z 5 928,39 mln zł

¹ Zgodnie z kryteriami określonymi w załączniku nr 2 do regulaminu, Program ministra kultury i dziedzictwa narodowego, Dziedzictwo kulturowe, priorytet 1. Ochrona zabytków.

w roku 2007 do 9 326,82 mln zł w roku 2014, przy czym środki przeznaczone z budżetu państwa w poszczególnych latach ulegały pewnym wahaniom.

Wydatki JST na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego wykazywały się większą stabilnością i tendencją wzrostową. W badanym okresie udział wydatków poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego zmienił się istotnie. Największą część w strukturze wydatków budżetów samorządów terytorialnych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego stanowiły wydatki z budżetów gmin oraz wydatki miast na prawach powiatu. Udział wydatków z budżetów gmin kształtował się na poziomie od 30,2% do 44,8%, a miast na prawach powiatu – odpowiednio od 28,2% do 37%. Najmniejszy udział wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w budżetach JST wykazują powiaty.

Po krótkim przedstawieniu zasad funkcjonowania systemu ochrony dziedzictwa narodowego (ze szczególnym uwzględnieniem ochrony zabytków) warto porównać go z systemami obowiązującymi w innych krajach. Systemy te zaprezentowano w tab. 3.

Tabela 3. System ochrony zabytków oraz zasad finansowania ochrony dziedzictwa w wybranych krajach europejskich

Kraj	Organy i instytucje	Forma ochrony	Finansowanie ochrony dziedzictwa
1	2	3	4
Anglia	<ul style="list-style-type: none"> – Rządowy Departament Kultury, Mediów i Sportu, – Rządowy Departament Środowiska, Transportu i Regionów, – Agenda rządowa English Heritage 	<p>Główną formą ochrony dziedzictwa architektonicznego jest wpisanie obiektu do Wykazu Zabytkowych Budynków, czyli na listę budynków prowadzoną przez Departament Kultury, Mediów i Sportu. Wpisu na listę dokonuje sekretarz stanu po konsultacji z English Heritage</p>	<p>Jeżeli prace odbywają się przy zabytkach będących własnością lub zarządzanych przez osoby prywatne, to specyfikacja i projekt budowlany oraz plan prac przygotowany przez właściciela i jego profesjonalnych konsultantów jest zatwierdzany przez odpowiedni urząd odpowiedzialny za ochronę dziedzictwa. Właściciel zabytku może korzystać z bezpośrednich dotacji przyznawanych z budżetu centralnego lub przez samorządy lokalne. Największą z nich jest English Heritage, zapewniająca granty projektom z zakresu ochrony architektury i zabytków o narodowym znaczeniu, historycznych parków i ogrodów. Granty z budżetu państwa wydawane przez English Heritage i inne instytucje ochrony dziedzictwa zawsze stanowią 20-95% kosztów realizowanych prac, pozostałą kwotę musi pokryć inwestor (na ogół właściciel zabytku) z własnych środków lub sponsoringu</p>

Tabela 3. cd.

1	2	3	4
Francja	<ul style="list-style-type: none"> – Ministerstwo Kultury i Komunikacji, – Dyrekcja Architektury i Dziedzictwa, – Departamentalne Służby Architektury i Dziedzictwa będące delegaturami Dyrekcji Architektury i Dziedzictwa 	Najważniejszym, pierwszym aktem prawnym jest ustawa z 1913 r. o zabytkach historycznych i wymogach dotyczących ich wpisania do rejestru zabytków	Państwo finansuje ze środków publicznych prace konserwatorskie zabytków doń należących, państwowe prace archeologiczne (nieratownicze) oraz badania prowadzone w strefach ochrony dziedzictwa architektonicznego, urbanistycznego i krajobrazowego. Państwo udziela pomocy prywatnym właścicielom obiektów zabytkowych poprzez system dotacji. System grantów dla właścicieli obiektów zabytkowych prowadzących prace konserwatorskie i rewitalizacyjne prowadzi władze samorządowe. Właściciel obiektu zabytkowego może uzyskać dotację z budżetu państwa na ochronę i konserwację swojej zabytkowej własności. Państwo może dofinansować do 40% kwoty wydatku na prace związane z obiektem o statusie zabytku wpisanego na listę ochrony. Prace związane z budowlą klasyfikowaną są prowadzone pod kontrolą administracyjną. W tym przypadku pomoc państwa w finansowaniu jest obligatoryjna, lecz wysokość dofinansowania określa się indywidualnie. W razie otrzymania dofinansowania ze środków publicznych właściciel zabytku, jako inwestor, jest zobowiązany do przeprowadzenia konkursu na architekta nadzorującego. Otrzymanie pomocy finansowej jest uwarunkowane częściowym (50 dni w roku, w czym 25 podczas dni wolnych, lub 40 dni w okresie od lipca do września) bądź całościowym udostępnieniem zabytku zwiedzającym
Holandia	<ul style="list-style-type: none"> – Minister Edukacji, Kultury i Nauki, – Dyrekcja Dziedzictwa Kulturowego 	W systemie ochrony dziedzictwa kulturowego istnieje system klasyfikacji zabytków. Każda klasa ma swoje formy ochrony i oddzielne procedury	Znaczne środki w budżecie centralnym są zarezerwowane na restaurację i utrzymanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Dotacje z budżetu państwa są dostępne w ramach kilku programów grantowych, m.in. granty w wysokości do 70% (maksimum 35 tys. euro na rok) pochodzące z budżetu ministra edukacji, przeznaczone na renowacje i konserwacje wpisanych do rejestru zabytków historycznych posiadłości ziemskich, w szczególności na budynki mieszkalne i gospodarce oraz obiekty, które są częścią parków i ogrodów

1	2	3	4
Litwa	<ul style="list-style-type: none"> – Minister Kultury, – Państwowa Komisja Dziedzictwa Kulturowego 	<p>Ochrona prawna obiektów nieruchomych obejmuje stanowiska archeologiczne, zabytki architektoniczne, cmentarze, miejsca kultu, miejsca upamiętniające ważne wydarzenia historyczne, miejskie obszary ochrony konserwatorskiej oraz zabytkowe parki i ogrody wpisane do rejestru mienia kulturowego</p>	<p>Ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego znajdujących się w posiadaniu instytucji państwowych jest finansowana z budżetu państwa. Państwo zapewnia pomoc finansową właścicielom i zarządcom we właściwym utrzymaniu zabytków i koniecznych pracach konserwatorskich. W ramach państwowych systemów grantowych refundacji podlegają koszty badań, usuwania zagrożeń, konserwacji i restauracji. Kwota zwrotu kosztów poniesionych na badania przy zabytku nie może przekroczyć 50% wydatków, w przypadku prac konserwatorskich – 30%</p>
Niemcy	<ul style="list-style-type: none"> – Stała Konferencja Ministrów Edukacji i Kultury Krajów Landowych, – Państwowy Niemiecki Komitet Ochrony Zabytków, – Państwowa Agencja Dziedzictwa Kulturowego 	<p>Podstawy prawne konserwacji i ochrony dziedzictwa kulturowego są regulowane oddzielnymi aktami prawnymi w 16 krajach związkowych. W większości krajów związkowych konserwacja i ochrona dziedzictwa kulturowego jest obowiązkiem publicznym, a odpowiedzialność za nie spoczywa na państwie lub na państwie i samorządach lokalnych</p>	<p>Finansowanie odbywa się zgodnie z podziałem kompetencji w zakresie ochrony dziedzictwa między rząd federalny a władze landów. Rząd federalny jest odpowiedzialny za współfinansowanie ochrony i konserwacji zabytków. Ze środków budżetu federalnego są prowadzone konserwacje i renowacje obiektów zabytkowych o znaczeniu narodowym. Program konserwacji miejsc dziedzictwa kulturowego o znaczeniu narodowym jest federalnym programem grantowym. Dotacje mogą być przeznaczone na projekty ochrony zabytków architektury, stanowisk archeologicznych oraz zabytkowych parków i ogrodów, które mają wyjątkową wartość kulturową, polityczną, historyczną, architektoniczną, urbanistyczną lub naukową bądź stanowią ważny element niemieckiego krajobrazu kulturowego</p>

Tabela 3. cd.

1	2	3	4
Norwegia	<ul style="list-style-type: none"> – Ministerstwo Środowiska, – Biuro ds. Dziedzictwa Kulturowego 	Państwo ponosi odpowiedzialność za ochronę archeologicznych i architektonicznych zabytków i miejsc oraz krajobrazu kulturowego w całym ich bogactwie, zarówno jako norweskiego dziedzictwa kulturowego będącego źródłem jedności i tożsamości narodowej, jak i stanowiącego część szeroko pojmowanego środowiska	Rada okręgu przyznaje granty na realizację projektów związanych z ochroną zabytków. W przypadku wyjątkowo istotnych i kosztownych projektów rada może wnioskować do Biura ds. Dziedzictwa Kulturowego o dofinansowanie. System dotacji na prace konserwatorskie i renowacyjne przy zabytkowych obiektach i miejscach chronionych jest zarządzany przez rady okręgów, a środki dystrybuowane w ten sposób pochodzą z budżetu centralnego i są przesyłane do okręgów przez Biuro ds. Dziedzictwa Kulturowego. Urząd ten wypłaca także dotacje dla wszystkich specjalnych projektów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego zatwierdzonych przez rząd. Wnioski o dofinansowanie z tego funduszu są przekazywane za pośrednictwem rad okręgów
Szwecja	<ul style="list-style-type: none"> – Narodowa Rada Dziedzictwa, – Regionalna Rada Administracyjna 	Prawnie chronione są wartościowe dla dziedzictwa kulturowego budynki i pozostałości starożytne, stanowiska archeologiczne, zabytkowe budynki sakralne i inne obiekty cenne pod względem dziedzictwa kulturowego. Odpowiedzialność za ochronę spoczywa na wszystkich obywatelach	Odpowiedzialność za stan obiektów zabytkowych spoczywa przede wszystkim na ich właścicielach. Większość kosztów ochrony i konserwacji zabytków jest pokrywana ze środków sektora prywatnego – właścicieli i użytkowników obiektów dziedzictwa. Regionalne rady administracyjne oferują dotacje do projektów z zakresu prac konserwatorskich, popularyzacyjnych, dokumentacyjno-badawczych oraz zwiększających społeczny dostęp do dziedzictwa. Granty te nie mogą służyć do sfinansowania całego kosztu projektu, mogą natomiast współfinansować projekt razem ze środkami z funduszy strukturalnych lub innych źródeł

Źródło: [System ochrony zabytków... 2011].

Na podstawie przedstawionych w tab. 3 informacji dotyczących systemu ochrony zabytków oraz zasad finansowania ochrony dziedzictwa w wybranych krajach europejskich można sformułować następujące wnioski:

- główną formą ochrony zabytków jest objęcie ich ochroną prawną przez wpisanie ich na listę, do rejestru, do wykazu;
- odpowiedzialność za stan obiektów zabytkowych spoczywa przede wszystkim na ich właścicielach;
- ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego znajdujących się w posiadaniu instytucji państwowych jest finansowana z budżetu państwa;
- poszczególne państwa zapewniają pomoc finansową właścicielom we właściwym utrzymaniu zabytków i koniecznych pracach konserwatorskich głównie przez system grantowych refundacji kosztów;
- w niektórych krajach otrzymanie pomocy finansowej jest uwarunkowane częściowym bądź całościowym udostępnieniem zabytku zwiedzającym.

3. Potrzeba i wyraz wspierania ochrony dziedzictwa kulturowego na podstawie regionalnych programów operacyjnych (RPO) poszczególnych województw

Poza podstawowymi źródłami finansowania, jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków w Polsce odbywa się również przy znacznym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

W zakresie środków pochodzących z Unii Europejskiej są to przede wszystkim fundusze strukturalne dystrybuowane przez regionalne programy operacyjne (RPO). W RPO każdego województwa jest wpisana oś, priorytet, dział poświęcony ochronie dziedzictwa kulturowego. Dokładny opis priorytetu, osi czy też działania dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego zaprezentowano w tab. 4.

Tabela 4. Zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego w ramach RPO poszczególnych województw

Województwo	Priorytet/oś/działanie	Opis i kwota wsparcia
1	2	3
Dolnośląskie	Priorytet 6. Wykorzystanie i promocja potencjału turystycznego i kulturowego Dolnego Śląska	W ramach priorytetu wspierane będą projekty mające na celu poprawę stanu nieruchomości i ruchomych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, dotyczące: konserwacji, restauracji, renowacji, jak również adaptacji i zastosowania środków ochrony. Realizacja przedsięwzięć związanych z poprawą stanu obiektów dziedzictwa kulturowego przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu przez szersze dostosowanie zabytków do potrzeb ruchu turystycznego. Wkład ze środków unijnych to 15 369 285 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu (%), projekty nieobjęte pomocą publiczną – maks. 70%

1	2	3
Lubelskie	Oś priorytetowa 7. Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna	Stan techniczny wielu zabytków oraz innych obiektów kultury ulega stalemu pogorszeniu, co utrudnia lub wręcz uniemożliwia ich właściwe wykorzystanie oraz promocję walorów historycznych i estetycznych. Wielu podmiotów nie stać na gruntowną renowację i modernizację posiadanej infrastruktury. Bez poprawy jakości bazy oraz rozwinięcia istniejącej oferty nie ma też możliwości pozyskania turystów zagranicznych. Wspierane będą przedsięwzięcia zmierzające do poprawy stanu dzieł sztuki oraz obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Wkład wspólnotowy to 99 859 680 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu to 85,0%
Lubuskie	Priorytet 5. Rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej i kulturowej	W ramach działania będą realizowane projekty dotyczące obiektów kulturalnych, historycznych i zabytkowych, zapewniające im odpowiedni stan techniczny, zabezpieczenie przed dalszym zniszczeniem oraz powszechną dostępność dla mieszkańców regionu i dla turystów. Jest duża potrzeba dofinansowania inwestycji związanych z zabytkami kultury materialnej oraz współczesnymi obiektami publicznej infrastruktury kulturowej. Wkład ze środków unijnych to 35 745 986 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu to 85,0%
Małopolskie	Oś priorytetowa 3. Turystyka i przemysł kulturowy	Strategicznym zasobem Małopolski jest dziedzictwo kulturowe. Zachowanie regionalnej różnorodności wymaga ochrony oryginalnych cech kulturowych oraz istniejących elementów dziedzictwa przyrodniczego. W regionie znajdują się liczne obiekty i zespoły zabytkowe, często niezwykle cenne z punktu widzenia dorobku kulturowego kraju, które należy udostępnić szerszemu gronu odbiorców. Wspieranie szerokiego wachlarza inicjatyw kulturalnych przyczyni się do rozwoju regionu i wzrostu konkurencyjności regionalnych produktów kulturalnych i turystycznych. Wkład ze środków unijnych to 101 004 036 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu to 85,0%
Mazowieckie	Priorytet 6. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji Działanie 6.1. Kultura	Dziedzictwo kulturowe regionu ma ważną rolę w określeniu tożsamości regionalnej mieszkańców i jest podstawą rozwoju turystyki kulturowej. Wspierane przedsięwzięcia przyczynią się do wzrostu atrakcyjności regionu przez rozwój sektora kultury w miastach i na obszarach wiejskich. Wkład ze środków unijnych to 72 832 726 euro. Minimalny wkład własny beneficjenta to 3% – dla jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych, gdy nie występuje pomoc publiczna
Śląskie	Priorytet 4. Kultura	Dofinansowanie będzie obejmować projekty wpływające na wzbogacenie i podniesienie jakości oferty kulturalnej, a przez to również turystycznej województwa, m.in. przez inwestycje na rzecz poprawy stanu historycznych i zabytkowych obiektów przez ich konserwację, renowację, remont, przebudowę czy adaptację celem zwiększenia ich atrakcyjności i dostępności oraz utworzenie i modernizację szlaków dziedzictwa kulturowego, inwestycje w nową oraz istniejącą infrastrukturę służącą kulturze, polegające na budowie i niezbędnym wyposażeniu publicznej infrastruktury kulturalnej. Wkład ze środków unijnych to 53 274 150 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu to 85,0%
Kujawsko-pomorskie	Oś priorytetowa 6. Wsparcie rozwoju turystyki	W ramach osi priorytetowej wspierane będą przedsięwzięcia ukierunkowane na efektywniejsze wykorzystanie zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, na wzbogacenie i zróżnicowanie oferty i podwyższenie jakości usług turystycznych. Wkład ze środków unijnych to 47 550 191 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu to 85,0%

Tabela 4. cd.

1	2	3
Łódzkie	Działanie 5.4. Infrastruktura kultury	Wspieranie walorów dziedzictwa kulturowego regionu wpłynie na budowanie i kształtowanie tożsamości regionalnej. Aby cel ten osiągnąć, należy przede wszystkim przeprowadzić działania w zakresie budowy, przebudowy lub wyposażenia obiektów kultury, umożliwiając mobilizację aktywności kulturalnej mieszkańców. Ze względu na liczne zabytki oraz obiekty historyczne w ramach osi wspierana będzie także ochrona oraz zachowanie architektonicznego dziedzictwa kulturowego regionu, z utrzymaniem pełnionych przez nie dotychczas funkcji kulturalnych lub nadaniem takich funkcji. Wkład ze środków unijnych to 42 176 569 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu to 85,0%
Podkarpackie	Oś priorytetowa 6. Turystyka i kultura	W ramach osi realizowane będą przedsięwzięcia polegające na rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, restauracji oraz zachowaniu obiektów dziedzictwa kulturowego wraz z otoczeniem, a także ich adaptacji na cele kulturalne lub turystyczne. Wspierane będą także projekty służące konserwacji zabytków ruchomych. Alokacja środków EFRR (3,09%).
Pomorskie	Oś priorytetowa 6. Turystyka i dziedzictwo kulturowe	Zasoby dziedzictwa kulturowego tworzą znaczące i ciągle jeszcze nie w pełni wykorzystane możliwości rozwojowe regionu. Podjęte w tym zakresie przedsięwzięcia pozwolą na dywersyfikację oraz poprawę jakości oferty turystycznej i kulturalnej, a także przyczynią się do wzrostu roli turystyki i kultury jako czynników stymulujących rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Wkład ze środków unijnych to 44 253 288 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu to 75,0%
Zachodniopomorskie	Działanie 5.2. Rozwój kultury – ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego Poddziałanie 5.2.2. Zachowanie dziedzictwa kulturowego	Dziedzictwo kulturowe stanowi spuściznę materialną i duchową poprzednich pokoleń. Celem poddziałania jest zachowanie, ochrona oraz poprawa stanu obiektów zabytkowych województwa zachodniopomorskiego. Przyczyni się to do kształtowania świadomości regionalnej oraz do rozwoju turystyki kulturalnej, której głównym motywem jest poznawanie dorobku kulturowego danego regionu. Wkład ze środków unijnych na działanie: rozwój i odtworzenie infrastruktury kultury wraz z systemem informacji kulturalnej to 12 888 250 euro, na zachowanie dziedzictwa kulturowego to 4 267 544 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu to 85,0%
Świętokrzyskie	Oś priorytetowa 5. Wzrost jakości infrastruktury społecznej oraz inwestycje w dziedzictwo kulturowe, turystykę i sport	Świętokrzyskie jest regionem, na terenie którego zachowało się wyjątkowo dużo obiektów zabytkowych o znaczącej wartości historycznej i naukowej. W wielu z nich zlokalizowane zostały interesujące i często unikatowe w skali kraju ekspozycje muzealne. Stan tych zabytków odbiega od standardów europejskich. Przykładowe rodzaje projektów w ramach osi obejmują np. w zakresie infrastruktury turystycznej – konserwację, renowację, zachowanie, modernizację, adaptację obiektów historycznych, zabytkowych oraz przemysłowych wraz z otoczeniem i ich przystosowanie na cele turystyczne. Wkład ze środków unijnych to 108 871 090 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu to 85,0%

1	2	3
Wielkopolskie	Działanie 6.2. Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego	Celem działania jest poprawa dostępności mieszkańców Wielkopolski do dóbr i usług kultury przez inwestycje w infrastrukturę i poprawę warunków funkcjonowania instytucji kultury, a także ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego. Województwo wielkopolskie wyróżnia się bogatym dziedzictwem kultury materialnej w postaci zabytków architektury sakralnej i świeckiej, jednak stan techniczny obiektów zabytkowych ulega stałej degradacji. W tym celu część dostępnych środków będzie skierowana na inwestycje związane z ochroną dziedzictwa kulturowego regionu (w tym zabytków). Wkład ze środków unijnych to 27 800 000 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu to 95,0%
Podlaskie	Oś priorytetowa 6. Rozwój infrastruktury społecznej Działanie 6.3. Rozwój infrastruktury z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa historycznego i kulturowego	Zachowanie bogactwa dziedzictwa historycznego i kulturowego regionu wymaga wspierania instytucji zajmujących się kulturą i sztuką przez rozbudowę, modernizację i zwiększenie dostępności do obiektów kulturalnych oraz budowę nowych ośrodków i centrów kultury. Tego typu wsparcie doprowadzi w rezultacie do zwiększenia i zróżnicowania oferty kulturalnej, a także promocji wewnętrznej i zewnętrznej dorobku kulturalnego regionu. W ramach osi priorytetowej wspierane będą między innymi inwestycje mające na celu ochronę i konserwację obiektów dziedzictwa kulturowego, konserwację zabytków ruchomych, księgozbiorów, archiwów, podnoszących jakość życia i edukację ustawiczną mieszkańców regionu. Wkład ze środków unijnych to 101 793 261 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu wynosi 84,0%
Warmińsko-mazurskie	Działanie 2.1. Wzrost potencjału turystycznego Poddziałanie 2.1.5. Dziedzictwo kulturowe	Cel poddziałania: Wzrost potencjału turystycznego przez ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego. Poddziałanie to opiera się na wykorzystywaniu do celów turystycznych bogactwa zarówno dziedzictwa kulturowego województwa warmińsko-mazurskiego, jak i możliwości, jakie niesie kultura współczesna. Dziedzictwo kulturowe regionu jest bardzo zróżnicowane, co wynika z burzliwej historii Warmii i Mazur. Region wyróżnia się bogatym dziedzictwem kulturowym w postaci zabytków architektury gotyckiej (zamki i świątynie) i barokowej, osiemnasto- i dziewiętnastowiecznymi dworami, secesyjnymi kamienicami, ciekawymi zabytkami techniki, takimi jak wiadukty w Stańczykach, Kanał Ostródko-Elbląski, Kanał Mazurski. Działania skierowane na renowację, utrzymanie oraz wprowadzanie nowych funkcji w takich obiektach przyczynią się do uatrakcyjnienia regionu dla odwiedzających. Wkład ze środków unijnych to 8 340 625 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu wynosi 85,0%
Opolskie	Oś priorytetowa 5. Infrastruktura społeczna i szkolnictwo wyższe Działanie 5.3. Rozwój kultury oraz ochrona dziedzictwa kulturowego	Województwo opolskie należy do najzasobniejszych w Polsce w obiekty zabytkowe, lecz słabą jego stroną jest zły stan i ograniczona dostępność zabytków. Do ważnych obiektów dziedzictwa kulturowego zaliczyć należy m.in. historycznie ukształtowane zespoły urbanistyczne i obiekty architektury. Ze względu na pogarszający się stan zabytków podejmowane będą działania zmierzające do zatrzymania postępującej degradacji i niszczenia obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ich pełnego wykorzystania do prowadzenia działalności kulturowej. Wspierane będą również projekty konserwacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych. Wkład ze środków unijnych to 44 714 481 euro. Maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych na poziomie projektu wynosi 85,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie RPO poszczególnych województw.

W RPO poszczególnych województw zapisy o finansowaniu ochrony zabytków są różnie formułowane. W niektórych RPO zawarto zapisy wprost wskazujące, że w ramach osi, priorytetu można sfinansować przedsięwzięcia zmierzające do poprawy stanu dzieł sztuki oraz obiektów zabytkowych. Przykładem takich RPO są RPO województw: dolnośląskiego, lubelskiego, lubuskiego, śląskiego, zachodniopomorskiego, opolskiego. W programach województw podkarpackiego, świętokrzyskiego, warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego i podlaskiego jest mowa o wspieraniu ochrony zabytków, ale bardziej ogólnie, w powiązaniu ze wzrostem konkurencyjności regionalnych produktów kulturalnych i turystycznych, ich dostępności (tych obiektów) dla zwiedzających. Bardzo ogólne zapisy związane z ochroną zasobów dziedzictwa historycznego, kulturowego przedstawiają RPO województw: małopolskiego, mazowieckiego, kujawsko-pomorskiego, łódzkiego i pomorskiego.

Z danych zawartych w tab. 4 wynika także, że maksymalny udział środków UE w wydatkach kwalifikowanych projektów mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego wynosił w poszczególnych województwach od 70% do 97%, najczęściej 85,0%.

4. Realizowanie rozwoju kultury oraz ochrony dziedzictwa kulturowego w ramach Regionalnego programu operacyjnego województwa opolskiego 2007-2013

Wsparcie obszaru kultury wynika z uznania roli kultury jako czynnika kreującego postawy społeczne, normy moralne, wartości etyczne i estetyczne. Wsparcie kultury należy traktować jako wspomaganie społeczno-gospodarczego rozwoju regionu, zwiększenie atrakcyjności regionu oraz sposób budowy stałych przewag konkurencyjnych z wykorzystaniem potencjału regionalnego, zwłaszcza zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego, jak podano w RPO WO 2007-2013.

Zapisy zawarte w osi 5 RPO WO realizowane są przez rozwój infrastruktury instytucji kultury, tworzenie urozmaiconej oferty kulturowej regionu, ochronę zabytków i dziedzictwa kultury (obiektów wpisanych do rejestru zabytków²) oraz dziedzictwa naturalnego, których efektem będzie wzrost atrakcyjności regionu jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku.

Województwo opolskie charakteryzuje znaczne bogactwo kulturowe, wynikające głównie z uwarunkowanego historycznie przenikania się kultury polskiej, czeskiej i niemieckiej. Region ma jednak niższe niż średnie w kraju wskaźniki widzów, słuchaczy, czytelników.

Rozpatrując gospodarczy wpływ danego obiektu dziedzictwa czy też projektu związanego z odnową, zachowaniem i udostępnieniem dziedzictwa material-

² Na podstawie Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wojewódzki konserwator zabytków prowadzi rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa. Zabytki wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie prawnej.

nego oraz uwzględniając specyfikę tego rodzaju przedsięwzięć, można wyróżnić (zob. [Murzyn-Kupisz 2010, s. 139-156]):

- bezpośrednie efekty ekonomiczne oraz efekty mnożnikowe generowane przez dany obiekt zabytkowy lub opierającą się na dziedzictwie kulturowym działalność instytucji i firm;
- efekty mnożnikowe powstające czasowo w trakcie realizacji danej inwestycji konserwatorsko-budowlanej;
- efekty mnożnikowe powstające w sektorze turystyki (mnożnik turystyczny) dzięki istnieniu oraz udostępnianiu obiektów i miejsc dziedzictwa.

Wsparcie projektów z zakresu kultury powinno przyczynić się do rozwoju gospodarczego regionu przez m.in. tworzenie nowych miejsc pracy (bezpośrednie, pośrednie efekty mnożnikowe), a ukierunkowanie na inwestycje materialne w publiczną infrastrukturę kultury przyczyni się do stworzenia oferty kulturowej na wysokim poziomie i zwiększenia (przez mnożnik turystyczny) aktywnego udziału społeczeństwa w kulturze.

Województwo opolskie należy do najzasobniejszych w Polsce w obiekty zabytkowe, lecz słabą jego stroną jest zły stan i ograniczona dostępność zabytków. Do ważnych obiektów dziedzictwa kulturowego zaliczyć należy m.in. historycznie ukształtowane zespoły urbanistyczne i obiekty architektury. Ze względu na pogarszający się stan zabytków powinny być podejmowane działania zmierzające do zatrzymania postępującej degradacji i niszczenia obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ich pełnego wykorzystania do prowadzenia działalności kulturowej. Wspierane powinny być również projekty konserwacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych.

W przypadku oceny projektów wnoszonych w konsekwencji starania się o wsparcie w ramach działania 5.3. Rozwój kultury oraz ochrona dziedzictwa kulturowego, a dotyczących zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego, w szczególności odbudowy, przebudowy, konserwacji i remontu historycznych i zabytkowych obiektów o znaczeniu regionalnym, znaczenie mają takie kryteria, jak³:

- ranga obiektu dziedzictwa kulturowego objętego projektem: historia obiektu, jego znaczenie dla historii i tradycji regionu, nawiązanie do ważnych dokumentów strategicznych dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego (Strategia rozwoju województwa opolskiego, Narodowa strategia kultury, Wojewódzki program opieki nad zabytkami województwa opolskiego na lata 2007-2010),
- przewidywane wykorzystanie obiektu na cele kulturalne: plan wykorzystania odrestaurowanego obiektu na cele kulturalne i turystyczne, przewidywana oferta programowa, sposób organizacji działalności kulturalnej w obiekcie,
- wyjątkowy charakter projektu: unikatowość i wyjątkowość projektu odnosząca się do wartości historycznej, zabytkowej obiektów, ich znaczenia dla umacniania tożsamości kulturowej mieszkańców regionu,

³ Stanowi tak RPO WO na lata 2007-2013.

- znaczenie obiektu dla edukacji kulturalnej i historycznej: miejsce obiektu wśród ważnych zabytków regionu świadczących o jego bogatej historii i tradycji, wpływ istnienia obiektu na budowanie poczucia tożsamości kulturowej mieszkańców regionu.

Ze środków unijnych regionalnego programu operacyjnego na lata 2007-2013 zarządzanego przez województwo opolskie dofinansowano w ramach działania 5.3. Rozwój kultury oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (typ II – Ochrona dziedzictwa kulturowego lub naturalnego) zadania na kwotę 23 410 487, 57 zł dla 17 zabytków. Dofinansowania stanowiły 85% kosztów. Uzyskane kwoty na pojedynczy zabytek były bardzo wysokie w stosunku do innych źródeł finansowania. Wśród beneficjentów wymienić należy: drewniany kościół pw. św. Anny w Oleśnie – system przeciwpożarowy, kościół pw. św. Jakuba Apostoła w Małujowicach – prace konserwatorskie przy gotyckich polichromiach wewnątrz, Wieża Piastowska w Opolu – renowacja, Dom Kata w Paczkowie – remont konserwatorski, Carolinum w Nysie – prace renowacyjno-konserwatorskie, ratusze w Byczynie i Grodkowie oraz Strzelcach Opolskich, Włodzienin – park historyczny, zamek w Chrzelicach – Centrum Dialogu Kultur, zamki w Prószkowie i Tułowicach – prace remontowo-konserwatorskie.

5. Zakończenie

Na kształtowanie się systemów ochrony dziedzictwa kulturowego, ochrony zabytków w różnych krajach składają się takie elementy, jak: własność obiektów zabytkowych, tradycje i uregulowania prawne oraz zróżnicowana strategia w kwestii ochrony.

W Polsce ochrona dziedzictwa kulturowego, jako jeden z obowiązków instytucji państwa, została zawarta w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a aktem prawnym szczegółowo regulującym przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków jest ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Według zapisów zawartych w Konstytucji [Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. ...] Rzeczpospolita Polska „strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”.

System finansowania ochrony zabytków przewiduje wyłącznie finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych poniesionych na przeprowadzenie działań ściśle określonych w przepisach [Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. ..., art. 77], które pomijają potraktowanie zabytków jako czynnik wspierający rozwój regionalny.

Za zwróceniem większej uwagi na dziedzictwo traktowane jako zasób rozwojowy przemawiają ogólne tendencje w gospodarce, takie jak konieczność wzmocnienia przewag konkurencyjnych w obliczu przenoszenia działalności gospodarczych do miejsc i obszarów, gdzie np. następuje przechodzenie od tradycyjnej działalności produkcyjnej do działalności usługowej.

Wielość zasobów dziedzictwa oraz silna tożsamość mogą stanowić istotną przewagę konkurencyjną, dając możliwość rozwoju społecznego i gospodarczego, m.in. jako inspiracja i podstawa rozwoju turystyki.

Takie podejście do rozumienia roli zabytków i dziedzictwa kulturowego odnaleźć można w RPO poszczególnych województw, w których w kryteriach oceny projektów uwzględnia się nie tylko znaczenie i rangę obiektu dziedzictwa kulturowego, ale także przewidywane wykorzystanie obiektu na cele m.in. kulturalne i turystyczne.

Z przedstawionych zasad i wysokości wydatkowanych środków na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego i zabytków wynika, że środki z RPO wspierały system finansowania tych działań ze środków publicznych (których dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego), uzupełniając listę zrealizowanych projektów o projekty mające na celu m.in. wsparcie rozwoju regionalnego.

Literatura

- Arszyński M., 2007, *Idea – pamięć – troska. Rola zabytków w przestrzeni społecznej i formy działań na rzecz ich zachowania od starożytności do połowy XX wieku*, Malbork.
- Böhm A., Dobosz P., Jaskanis P., Purchla J., Szmygin B., *Raport na temat funkcjonowania systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po roku 1989*, Kraków 2008.
- Głuszak M., 2005, *Praktyka ochrony i odnowy zabytków w Polsce w świetle przepisów prawnych oraz standardów międzynarodowych*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, nr 687, Kraków.
- <http://www.nid.pl/idm,1164,zestawienia.html> (dostęp 31.10.2012).
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., DzU 1997 nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- Kozak M., 2008, *Dwory, palace i zamki – kosztowne pamiątki czy zasób w rozwoju?*, Studia Regionalne i Lokalne, nr 1.
- Kubiszewska K., 2012, *Finansowanie odnowy zabytków w Polsce przy wykorzystaniu pomocy UE*, Ochrona Zabytków, 65/3-4 (258-259).
- Murzyn-Kupisz M., 2010, *Wpływ przedsięwzięć związanych z odnową obiektów i miejsc zabytkowych na gospodarkę lokalną i regionalną*, Ochrona Zabytków, 58/1-4 (248-251).
- Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013.
- Nieroba E., Czerner A., Szczepański M., 2010, *Flirty tradycji z popkulturą. Dziedzictwo kulturowe w późnej nowoczesności*, Warszawa.
- Program opieki nad zabytkami województwa opolskiego na lata 2007-2010.
- Regionalne programy operacyjne na lata 2007-2013 wszystkich województw.

Strategia rozwoju województwa opolskiego na lata 2000-2015.

System ochrony zabytków w wybranych krajach europejskich, 2001, przygotował zespół Narodowego Instytutu Dziedzictwa: Skaldawski B., Chabiera A., Lisiecki A., (red. tekstu) Lizewska I., Kurier Konserwatorski, 11/2011.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, DzU nr 162, poz. 1568 z późn. zm.